

Wyrok z dnia 19 sierpnia 2004 r.

I PK 528/03

O potrzebie skorzystania z prawa do wyjaśniania treści układu zbiorowego pracy (art. 241⁶ § 1 k.p.) decydują strony tego układu na podstawie własnej oceny, która nie musi być zbieżna z profesjonalną oceną prawniczą.

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie SN: Zbigniew Hajn (sprawozdawca), Maria Tyszel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 19 sierpnia 2004 r. sprawy z powództwa Andrzeja G. przeciwko KGHM P.M. SA Oddziałowi Zakładom Górniczym „L.” w L. o zapłatę, na skutek kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Legnicy z dnia 10 lipca 2003 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Powód domagał się zasądzenia od pozwanego KGHM „P.M.” SA Oddziału Zakładów Górniczych „L.” w L. dodatku w wysokości 20% wynagrodzenia zasadniczego za nadzorowanie robót strzałowych oraz różnicy, jaka wynikła z pominięcia tego dodatku we wszystkich składnikach płacowych wypłaconych mu w okresie wskazanym w pozwie.

Wyrokiem z 4 kwietnia 2003 r. Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Lubinie zasądził na rzecz powoda 21.520,34 zł wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia wymagalności poszczególnych rat składających się na tę kwotę. W pozostałym zakresie Sąd powództwo oddalił oraz orzekł o kosztach procesu i rygorze natychmiastowej wykonalności.

Sąd ustalił, że powód do 14 maja 1996 r. był zatrudniony przez pozwanego na stanowisku górnika instruktora strzałowego pod ziemią. W tym okresie otrzymywał dodatek do wynagrodzenia w wysokości 20% stawki zasadniczej za wykonywanie i

nadzorowanie robót strzałowych. Podstawę do jego wypłaty stanowił § 8 ust. 6 Zakładowej Umowy Zbiorowej dla Pracowników KGHM „P.M.” SA z 29 czerwca 1994 r. (dalej jako: „ZUZ”) oraz ust. 4 pkt 5 Załącznika nr 1 do tej Umowy. Od 15 maja 1996 r. powodowi powierzono, zaliczane do niższego dozoru ruchu, stanowisko nadgórnika do spraw techniki strzelniczej. Zakres jego obowiązków pracowniczych zmienił się o tyle, że nie był zobowiązany do wykonywania robót strzałowych, lecz tylko do ich nadzorowania. Niemniej jednak wielokrotnie wykonywał on roboty strzałowe wraz z podległymi pracownikami, między innymi łądował urobek z przodka, zakładał i odpalał materiały wybuchowe. Po zmianie zakresu obowiązków strona pozwana zaprzestała wypłacania powodowi dodatku za nadzorowanie i wykonywanie robót górniczych. Dodatek ten był nadal wypłacany górnikom strzałowym wykonującym roboty strzałowe. W dniu 14 marca 2000 r. został zawarty nowy Zakładowy Układ Zbiorowy Pracy dla Pracowników KGHM „P.M.” SA (dalej jako: „ZUZP”). W § 30 tego układu oraz w Załączniku nr 3 powtórzono poprzednie zapisy, według których za wykonywanie i nadzorowanie robót strzałowych pracownikom zatrudnionym pod ziemią za każdą godzinę pracy przysługuje dodatek w wysokości 20% godzinowej stawki płacy zasadniczej. Dnia 24 czerwca 2002 r. strony ZUZP dokonały interpretacji jego postanowień, wskazując że § 30 oraz Załącznik nr 3 do tego układu dotyczą pracowników zatrudnionych na stanowiskach robotniczych.

Na tej podstawie Sąd uznał, że powództwo zasługiwało na częściowe uwzględnienie w odniesieniu do roszczeń nieprzedawnionych. Z wykładni § 8 ust. 6 ZUZ i ust. 4 Załącznika nr 1 do tej umowy wynika, że dodatek za nadzorowanie i wykonywanie robót strzałowych przysługiwał zarówno tym pracownikom, którzy wykonują roboty strzałowe, jak i tym, którzy roboty takie nadzorują, zwłaszcza że górnicy wykonujący roboty strzałowe otrzymują taki dodatek, choć robót takich nie nadzorują. Skoro powód był zatrudniony pod ziemią i nadzorował wykonywanie robót strzałowych, to przysługiwał mu dodatek za pracę polegającą na nadzorowaniu robót strzałowych. W ocenie Sądu Pracy, wskazana wyżej interpretacja, dokonana przez strony ZUZP nie może mieć zastosowania do powoda, gdyż stanowi obejście przepisów o wypowiedzeniu zmieniającym.

W apelacji pozwany wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i oddalenie powództwa oraz zasądzenie od powoda kosztów procesu wraz z kosztami zastępstwa procesowego, ewentualnie o uchylenie tego wyroku i przekazanie sprawy

Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania przy uwzględnieniu kosztów postępowania odwoławczego.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Legnicy wyrokiem z 10 lipca 2003 r. oddalił apelację. Sąd Okręgowy przyjął ocenę faktyczną i prawną Sądu Rejonowego za podstawę własnego rozstrzygnięcia, uznając że Sąd ten dokonał ustaleń faktycznych, które znajdują oparcie w zebranych materiale dowodowym, a ich ocena prawna nie budzi zastrzeżeń.

Według Sądu Okręgowego istota sporu sprowadzała się do oceny, czy powodowi, w związku ze zmianą stanowiska pracy i zmianą zakresu obowiązków, nadal przysługiwał dodatek za wykonywanie i nadzorowanie robót strzałowych. Pozwany twierdził, że taki dodatek przysługuje tylko wówczas, gdy pracownik zarówno wykonuje prace strzałowe, jak i je nadzoruje, przy czym obydwa te elementy występują jedynie w odniesieniu do stanowiska górnika strzałowego pod ziemią. Pracownik zatrudniony na stanowisku nadgórnika pod ziemią jedynie nadzoruje prace strzałowe, a zatem sporny dodatek mu nie przysługuje. Powołał się on przy tym na bliżej nieokreślone przepisy prawa górniczego, z których wynikać ma, że w zakresie obowiązków górnika instruktora strzałowego leży nie tylko wykonywanie robót górniczych, lecz również ich nadzorowanie. Argumentacja ta nie ma uzasadnienia prawnego. Obowiązujące przepisy nie określają bliżej obowiązków górnika instruktora strzałowego pod ziemią. Co zaś się tyczy górników strzałowych pod ziemią, to obowiązujące obecnie rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 28 czerwca 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w podziemnych zakładach górniczych (Dz.U. Nr 139, poz. 1169), w § 46 ust. 1, określającym między innymi obowiązki górnika strzałowego, nie wymaga od niego nadzorowania robót strzałowych. Tak samo kwestię tę regulował, obowiązujący poprzednio § 45 rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 14 kwietnia 1995 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w podziemnych zakładach górniczych (Dz.U. Nr 67, poz. 342 ze zm.). W zakresie obowiązków górnika strzałowego nie leży zatem nadzorowanie robót strzałowych, lecz ich wykonywanie, co wydaje się tym bardziej oczywiste, że ze względów bezpieczeństwa osoba wykonująca roboty strzałowe nie powinna i nie może jednocześnie tych robót nadzorować. Za jasne i zrozumiałe uznać należało przepisy § 8 ust. 6 ZUZ i ust. 4 pkt 5 Załącznika nr 1 do tej Umowy, powtórzone następnie w § 30 ust. 1 ZUZP i w

pkt 5 Załącznika nr 3 do tego Układu. Zgodnie z nimi sporny dodatek przysługiwał tym pracownikom, którzy wykonują roboty strzałowe, jak i tym, którzy te roboty nadzorują. Skoro strona pozwana wypłacała ten dodatek górnikom strzałowym, którzy wykonują roboty strzałowe, ale ich nie nadzorują, to tym bardziej winna go wypłacić nadgórnikom, którzy nadzorują roboty strzałowe, a niejednokrotnie - co strona pozwana potwierdziła w apelacji - wykonują takie roboty. Należy też zauważyć, że objęcie stanowiska nadgórnika niekoniecznie oznaczało przyznanie wyższego wynagrodzenia zasadniczego. Zgodnie z powołanymi wyżej przepisami wewnątrzzakładowymi, górnik instruktor strzałowy był wynagradzany według 13 - 16 kategorii zaszerzegowania, zaś nadgórnik według kategorii 14 - 18. Odnosnie do dokonanej przez strony interpretacji postanowień ZUZP Sąd Okręgowy uznał, że wykładnia układu, dokonywana wspólnie przez strony w oparciu o art. 241⁶ k.p., ma uzasadnienie tylko wtedy, gdy treść jego postanowień nie jest jednoznaczna i może budzić obiektywnie uzasadnione wątpliwości. Dlatego też interpretacja § 30 ust. 1 oraz Załącznika nr 3 „Wykaz prac preferencyjnych” do ZUZP, dokonana, po pierwsze - jedynie w odniesieniu do obecnie obowiązującego Układu, po drugie - 24 czerwca 2002 r., a zatem po upływie okresów objętych żądaniami pozwów, stanowi w istocie zmianę postanowień tego Układu. Wprowadza ona bowiem zupełnie nowy element w zakresie określenia prac preferencyjnych, za wykonywanie których przysługuje dodatek w wysokości 20% godzinowej stawki płacy zasadniczej. Zawężenie wykazu tych prac, wyłącznie do pracowników zatrudnionych pod ziemią na stanowiskach robotniczych, w drodze wyjaśnień dokonanych przez strony Układu, stanowi obejście przepisów o wypowiedaniu mniej korzystnych dla pracowników zmian do postanowień układu (art. 241¹³ § 2 k.p. w związku z art. 241⁹ § 1 k.p.). W tym sensie wykładnia ta prowadzi do rozwiązania sprzecznego z prawem.

W kasacji pozwany zaskarżył powyższy wyrok w całości zarzucając mu naruszenie prawa materialnego przez jego błędną wykładnię, w szczególności art. 241⁶ k.p. i § 80 ZUZP, poprzez przyjęcie, że w niniejszej sprawie nie obowiązuje dokonana przez strony interpretacja tego Układu oraz § 8 ust. 6 ZUZ i Załącznika nr 1 ust. 4 pkt 5 do tej Umowy, a także § 30 ZUZP i Załącznika nr 3, polegająca na przyjęciu, że uregulowania obu powołanych „układów” zakładowych dają podstawę do uznania, że powodowi przysługiwał 20% dodatek do stawki zasadniczej z tytułu nadzorowania i wykonywania robót strzałowych, skoro wykonując pracę pod ziemią robót strzałowych nie wykonywał, a jedynie je nadzorował. Skarżący wniósł o uchylenie zaskar-

zonego wyroku w całości oraz uchylenie w całości poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego w Lubinie i przekazanie sprawy wymienionemu Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o należnych pozwanemu kosztach procesu za wszystkie instancje, ewentualnie o zmianę orzeczeń Sądów pierwszej i drugiej instancji i oddalenie powództwa w całości.

W uzasadnieniu kasacji skarżący stwierdził, że stanowisko Sądu Okręgowego, jak i wcześniej Sądu Rejonowego, nie uwzględnia wielu istotnych okoliczności faktycznych. Harmonogram czasu pracy górników strzałowych przewidywał pracę na tak zwanych „międzyzmianach”, bez osób dozoru ruchu. Pozwany, chcąc uporządkować zasady i wykonując zalecenia Urzędu Górniczego, począwszy od 1996 r., przekwalifikował górnika instruktora strzałowego (robotnika) - spełniającego wymogi Urzędu - na nadgórnika do spraw techniki strzelniczej (pracownik umysłowy). Nadgórnika do spraw techniki strzelniczej, otrzymując 18 kategorię zaszeregowania, miał w niej uwzględniony 20% dodatek preferencji robót. Zgodnie z tabelą zaszeregowania pracowników na stanowiskach nierobotniczych stawka nadgórnika do spraw techniki strzelniczej mieści się w przedziale 14 - 18 kategorii. Wobec niemożności uwzględnienia dodatku preferencji robót pracownikom umysłowym, przyznano im odpowiednio wyższe kategorie. Zmieniając powodowi stanowisko w 1996 r., podwyższono odpowiednio (autor kasacji nie wyjaśnia, co podwyższono), przez co otrzymali oni miesięcznie wyższe wynagrodzenie od dotychczasowego. Po zmianie stanowiska powód jako osoba niższego dozoru nie był zobowiązany do wykonywania robót strzałowych. W zakresie jego obowiązków pozostało tylko nadzorowanie robót strzałowych. Sporadycznych przypadków pomocy udzielanej przez niego podległym pracownikom, na zasadzie koleżeńskiej, czy bardziej doświadczonego przełożonego, nie można interpretować jako stałego wykonywania prac strzałowych. Charakter pracy powoda i wykonywanych przez niego czynności polegały na kontroli obecności przy zabezpieczaniu, czyli czynnościach zastrzeżonych dla dozoru górniczego, a nie dla robotników. Nadgórnika do spraw techniki strzelniczej, niezależnie od faktu, że pozostawał pracownikiem niższego dozoru górniczego, swoją pracę wykonywał pod ziemią, razem z podległymi mu górnikami strzałowymi. Nie jest możliwe, aby kontrolował pracę z innego miejsca i nie był obecny przy odpalaniu ładunków. Sąd Okręgowy uznał, że dodatek za roboty preferencyjne, przysługujący na podstawie ZUZ i ZUZP, należy się za nadzorowanie i wykonywanie robót strzałowych i to każdego z ich rodzaju z osobna. Ponadto Sąd ten stwierdził, że interpretacja ZUZP, dokonana przez

jego strony, „stanowi w istocie zmianę postanowień tego Układu”, ponieważ wprowadza nowy element w zakresie określenia prac preferencyjnych. Sąd nie odniósł się natomiast do aneksu nr 1/2002 do wykazu prac preferencyjnych. Wynika stąd, że bez znaczenia dla Sądu były motywy przekwalifikowania górników instruktorów strzałowych (pracowników fizycznych) na stanowiska nadgórników do spraw techniki strzelniczej (pracowników umysłowych), oraz założenia leżące u podstaw ustalenia wysokości wynagrodzenia dla tej grupy pracowników. Oprócz tego, z treści art. 241⁶ k.p. jednoznacznie wynika, że to strony układu zbiorowego pracy mogą wyjaśniać treść jego postanowień, a dokonane wyjaśnienia są wiążące dla sądu. Skarżący wskazał również, że w Załączniku nr 3 (przed sporządzeniem aneksu), będącym integralną częścią § 30 ZUZP, wymienione zostały prace, za jakie przysługuje 20% dodatek. Wszystkie 27 pozycji są robotami wykonywanymi przez pracowników fizycznych. Dlaczego więc w pkt 5 tego wykazu, jedna z czynności miałaby być wykonywana przez pracownika umysłowego. Nie z taką intencją był sporządzony „wykaz prac preferencyjnych”. Pojęcie „nadzorowanie i wykonywanie robót strzałowych” zostało ujęte tylko i wyłącznie w kontekście technicznym, a „nadzorowanie” oznacza element nadzorowania wynikający z przepisów górniczych. Robotnik zakładając ładunki wybuchowe nadzorował ich eksplozję. Spójnik „i” oznacza łącznie obie czynności. W konkluzji pozwany stwierdził, że zaprezentowana przez Sądy pierwszej i drugiej instancji wykładnia nie daje się pogodzić z całym materiałem dowodowym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja podlega oddaleniu, ponieważ nie ma usprawiedliwionych podstaw. Nieuzasadniony okazał się zarzut naruszenia § 8 ust. 6 ZUZ i Załącznika nr 1 ust. 4 pkt 5 do tej Umowy oraz § 30 ZUZP i Załącznika nr 3. Kluczowe znaczenie dla jego rozpatrzenia ma interpretacja określenia „nadzorowanie i wykonywanie robót strzałowych”, zawartego w Załączniku nr 1 ust. 4 do § 8 ust. 6 ZUZ i w Załączniku nr 3 do § 30 ZUZP. W ocenie Sądu Okręgowego sformułowanie to wymienia dwa rodzaje prac, za wykonywanie których, i to każdej z osobna, przysługuje sporny dodatek. Z kolei, zdaniem skarżącego, dodatek przysługuje za wykonywanie tych czynności łącznie, przy czym „nadzorowanie” to termin techniczny, wynikający z „przepisów górniczych”, oznaczający nadzorowanie przez robotnika eksplozji po założeniu ładunku, a nie nadzór nad pracą innych osób. To twierdzenie autora kasacji mogłoby

mieć istotne znaczenie dla uzasadnienia stanowiska pozwanego, nie zostało ono jednak poparte wskazaniem stosownych „przepisów górniczych”, pomimo iż brak ten został podkreślony w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. Sąd Okręgowy przyjął również, że obowiązujące przepisy prawa nie określają bliżej obowiązków górnika instruktora strzałowego pod ziemią, zaś w odniesieniu do obowiązków górnika strzałowego, nie wymagają one od niego nadzorowania robót strzałowych. W kasacji nie przedstawiono argumentów kwestionujących to stwierdzenie, ani nie sformułowano zarzutów odnoszących się do wyjaśnienia podstawy prawnej zaskarżonego wyroku. Sygnalizowane przez pozwanego przepisy prawa górniczego nie zostały również powołane w podstawach kasacji, co może wynikać stąd, że mają one (jeśli istnieją) charakter norm technicznych znanych pozwanemu, których istnienie, jako materii należącej w związku z takim ich charakterem do przedmiotu postępowania dowodowego, powinno być wykazane przez stronę pozwaną w toku procesu. Niezasadność rozpatrywanego zarzutu wynika ponadto stąd, że Sąd Okręgowy ustalił, podkreślając, iż jest to ustalenie w sprawie niesporne, że dodatek za wykonywanie i nadzorowanie robót strzałowych przysługiwał także pracownikom wykonującym roboty strzałowe bez sprawowania nad nimi nadzoru. Jest to niewątpliwie ustalenie faktyczne, którego skarżąca nie podważyła, ponieważ w podstawach kasacji nie sformułowala zarzutów procesowych, lecz jedynie materialnoprawne. Co prawda, w uzasadnieniu kasacji skarżący podnosi, że stanowisko Sądu Okręgowego nie uwzględnia wielu istotnych okoliczności faktycznych, jednakże również w tej części skargi nie wskazuje żadnych przepisów procesowych, których naruszenia Sąd ten ewentualnie się dopuścił. W tej sytuacji Sąd Najwyższy, rozpoznając sprawę w granicach kasacji (art. 393¹¹ § 1 k.p.c.) musi uznać ustalenia faktyczne stanowiące podstawę zaskarżonego wyroku za miarodajne. Skoro zatem dodatek za wykonywanie i nadzorowanie robót strzałowych, przysługiwał pracownikom wykonującym roboty strzałowe bez sprawowania nad nimi nadzoru, to wynika stąd, że sformułowanie to wymienia dwa rodzaje prac, za wykonywanie których, i to każdego z osobna, przysługuje sporny dodatek.

Nieuzasadniony okazał się także zarzut naruszenia art. 241⁶ k.p. oraz § 80 ZUZP poprzez przyjęcie, że w niniejszej sprawie nie obowiązuje dokonana przez strony interpretacja ZUZP. Wbrew pogładowi skarżącego, wyrażonemu w uzasadnieniu kasacji wyjaśnienia treści układu zbiorowego pracy, dokonane wspólnie przez jego strony na podstawie art. 241⁶ k.p., nie wiążą sądu (zob. uchwałę składu siedmiu

sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2004 r., III PZP 12/03, OSNP 2004 nr 11, poz. 187). Nie oznacza to oczywiście, że tego rodzaju wyjaśnienia nie powinny być brane pod uwagę przez sąd, jako wyraz woli stron układu, mający szczególnie istotne znaczenie dla interpretacji układu (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1999 r., I PKN 345/99, OSNAPiUS 2001 nr 6, poz. 195 i z dnia 12 maja 2004 r., I PK 339/02). Nie mają one jednak rozstrzygającego znaczenia, lecz stanowią jeden z elementów uwzględnianych w procesie interpretacji postanowień układu. W tym stanie rzeczy dokonanie przez Sąd Okręgowy odmiennej wykładni spornych w sprawie postanowień ZUZP nie stanowiło naruszenia art. 241⁶ § 1 k.p. Z tych samych powodów niezasadny okazał się zarzut naruszenia § 80 ZUZP, który w ustępie pierwszym stanowi, że treść postanowień tego układu wyjaśniają wspólnie strony.

Na marginesie należy wskazać, że Sąd Najwyższy nie podziela poglądu Sądu Okręgowego, zgodnie z którym „wykładnia układu, dokonywana wspólnie przez strony w oparciu o art. 241⁶ k.p., ma uzasadnienie tylko wtedy, gdy treść jego postanowień nie jest jednoznaczna i może budzić obiektywnie uzasadnione wątpliwości.” Pogląd ten nie podważa ostatecznej trafności zaskarżonego wyroku, niemniej jednak konieczne jest podkreślenie, że w ocenie Sądu Najwyższego art. 241⁶ § 1 k.p. nie formułuje wskazanych przez Sąd Okręgowy warunków skorzystania przez strony z prawa do wspólnego wyjaśniania treści układu zbiorowego pracy. Wynika to stąd, że prawo to jest jednym ze składników wolności rokowań zbiorowych i może podlegać jedynie takim ograniczeniom, jakie są dopuszczalne przez wiążące Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowe (art. 59 ust. 4 Konstytucji RP). Skorzystanie z tego prawa zależy zatem od decyzji stron. Jeżeli więc strony układu uznają, na podstawie własnej oceny sytuacji, która nie musi być zbieżna z profesjonalną oceną prawniczą, że zachodzi potrzeba wyjaśnienia treści postanowień układu, to mają prawo to uczynić niezależnie od tego, czy postanowienia te są jednoznaczne, czy nie i czy obiektywnie budzą one uzasadnione wątpliwości. Należy jednak uznać, że pomimo wygłoszenia przez Sąd Okręgowy wskazanego, nietrafnego zapatrywania, zaskarżone kasacją orzeczenie odpowiada prawu.

Wobec powyższego, Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² k.p.c. orzekł jak w sentencji.

=====